

Din ve Bilim
Muş Alparslan Üniversitesi
İslami İlimler Fakültesi Dergisi

Din ve Bilim – Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi / Region and Science - Journal of Muş Alparslan University Faculty of Islamic Sciences
e-ISSN: 2667-7717 Haziran/June 2020, 3(1): 16-33.

Kur’ân’da “İnne” Edatının Kullanım Şekilleri ve Anlamı
The Usage and Meaning of the Preposition of "Inne" in the Quran

Ferit DİNÇER

Dr., Diyanet İşleri Başkanlığı, Muş İl Müftülüğü,
Dr., The Presidency of Religious Affairs, Mus Provincial Mufti's Office
Muş/Turkey
dincerferit@gmail.com.tr
ORCID ID: 0000-0003-3269-4310

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 25 Mart / March 2020

Kabul Tarihi / Date Accepted: 22 Haziran / June 2020

Yayın Tarihi / Date Published: 30 Haziran / June 2020

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran / June

Atıf / Citation: Dinçer, Ferit. “Kur’ân’da ‘İnne’ Edatının Kullanım Şekilleri ve Anlamı / The Usage and Meaning of the Preposition of ‘Inne’ in the Quran”. *Din ve Bilim - Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 3 / 1 (Haziran 2020): 16-33.

İntihal: Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dinbil> | **mailto:** dinbil@alparslan.edu.tr

Copyright © Published by Muş Alparslan Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi /
Muş Alparslan University, Faculty of Islamic Sciences, Muş, 49250 Turkey.

Bütün hakları saklıdır. / All right reserved.

Öz

Her Müslüman araştırmacının istidadına göre, belli bir oranda Kur'ân-ı Kerîm'i anlama, yorumlama ve anlatma gibi bir misyonu bulunmaktadır. Bu nedenle anlam ve anlamlandırmada Arap dilinin kural ve inceliklerine dikkat etmesi gerekir. Zira Kur'ân'ın kendisiyle nazil olduğu dil Arapçadır ve bu dildeki cümlenin öğeleri bazı durumlarda farklı anlamlar arz edebilmektedir. Bu öğeler, kelimeyi oluşturan isim, fiil ve harften müteşekkildir. Kur'ân'ın anlaşmasında önemli bir role sahip öğelerden birisi de hiç kuşkusuz harf öğesinin bir alt kısmı olan edatlardır. Ancak Kur'ân'da edatların birçok çeşidi olmasına karşın bu makalede "inne" edatı üzerinde durulmuştur. Nedeni ise söz konusu edatın Kur'ân'da çok fazla kullanılması ve farklı anlama yorumlamaya elverişli bir edatın olmasıdır. Diğer taraftan inne edatı, *huruf-i müşebbehe bi'l-fiil* diye bilinen altı harften birisidir. Çalışma neticesinde inne edatının, Kur'ân'da bin beş yüz altmış bir defa geldiğini ve bazen önünde farklı harfler ile bazen de kedisine bitişen muhtelif zamirler ile geldiğini müşahede edilmiştir. Aynı zamanda farklı kıraati ile cümlenin irabına ve yorumuna olan etkisinden dolayı müfessirler arasındaki ihtilafa da neden olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kur'ân, Tefsir, Edat, Huruf-i Müşebbehe bi'l-Fiil, İne.

Abstract

According to the will of every Muslim researcher, it has a mission to understand, interpret and explain the Qur'an to a certain extent. For this reason, it is necessary to pay attention to the rules and subtleties of the Arabic language in meaning and meaning. Because the language that the Qur'an corresponds to is Arabic, and the elements of the sentence in this language may have different meanings in some cases. These elements are composed of the noun, verb and letter that make up the word. One of the elements that have an important role in the agreement of the Qur'an is undoubtedly prepositions, which is a lower part of the letter element. However, although there are many types of prepositions in the Quran, this article focused on the edition of "inne". The reason is that the preposition in question is used very much in the Qur'an and there is a preposition that is suitable for interpreting different meanings. On the other hand, inne edi is one of the six letters known as huruf-i sorbbehe bi'l-verb. As a result of the study, it was observed that the inne preposition came in the Qur'an one thousand five hundred and sixty times and sometimes with different letters in front of it and sometimes with various pronouns adjoining her cat. At the same time, it caused dispute between the commentators due to its different recitation and its effect on the sentence and interpretation of the sentence.

Key Words: Qur'an, Tafsir, Preposition, Huruf-i Müşebbehe bi'l-Fiil, İne.

Giriş

Vahyedilmeye¹ başlandığı andan itibaren dikkatleri celbeden Kur'ân, insanlık için hidâyet rehberi, karanlıktan aydınlığa çağırıcı ve müjdeleyici olduğu² gibi aynı zamanda uyarıcı olan³ ilahî bir kitaptır. Bu ilahî kitap aynı zamanda getirmiş olduğu ve "İslam" olarak isimlendirdiği⁴ son dinin kitabı ve birinci derecedeki kaynağıdır. Bu kaynağın dili Arapça olması hasebiyle daha ilk dönemlerden itibaren Arap dilinin kurallarının tespitinde çok önemli bir konuma sahip olmuştur. Doğru ve anlaşılır bir cümle kurabilmek için kelimeleri iyi tanımak ve her birini olması gereken yere koymak son derece önemlidir. Malumdur ki, Arapça'da kelime; isim, fiil ve harf şeklinde üç kısma ayrılmaktadır. Bir dile hâkim olabilmek için onda yer alan kelimelerin, cümlelerin, terkiplerin ve kalıp ifadelerin (tabirlerin) ve edatların bütün tafsilatıyla bilinmesi gerekir. Diğer bir deyişle, cümlelerin oluşumunda farklı görevler yerine getiren ve cümlenin yapısında adeta bir köprü vazifesini ifa eden edatların anlamlarını ilgili metinlerde çözebilmek, o dilin lafız yapısını ve anlam örgüsünü büyük oranda tahsil edebilmek demektir.

İlk dönemlerde başlayan ve günümüze kadar devam eden bu çalışmalar içerisinde çok önemli bir konumu haiz olan hususlardan biri de edatlardır. Hiç şüphesiz İslam âlimleri de böylesine önemli bir konuya bigâne kalmamış ve edatlarla ilgili birçok çalışma yapıp daha sonraki nesillere değerli eserler miras bırakmıştır. Ancak özellikle Türkiye'de yapılan Arap dili ile ilgili çalışmalara bakıldığında çoğunlukla bunların dilbilgisi (sarf-nahiv yönünde) eserler olduğu görülmektedir. Diğer taraftan, özellikle son yıllarda çeşitli nedenlerle Arapçaya yönelik artan talepler, alana dair Türkçe eser çalışmalarını çeşitlendirmiş ve çoğaltmıştır. Fakat bu güzel ilerlemede, edatlar gereken ölçüde yer almamıştır. Bundan dolayı hem konuya tekrar bir ilgi uyandırmak hem de bir katkı sağlamak gayesiyle bu kısa çalışmada edatlardan (harfler) olan ve huruf-i müşebbehe bi'l-fiil de denilen "inne" edatı ele alınmış ve bu edatın Kur'ân'da kullanım şekilleri ve anlamı üzerine ağırlık verilmiştir.

1. Kur'ân'da İnne / إِنَّ Edatının Geldiği Şekiller

1) İnne edatı, Kur'ân-ı Kerîm'de "إِنَّ" şeklinde yalın olarak ⁵"إِنَّ رَبُّكُمْ اللَّهُ" ⁶"قَالَ رَبِّ إِنَّ" gibi beş yüz doksan yedi yerde geçmektedir. İstifham harfi ile ve zamirden soyutlanmış "أَنَّ" olarak, sadece bir yerde ⁸"أَنَّ" olarak geçmektedir. İstifham harfi ile beraber "فَإِنَّ" şeklinde yetmiş âyette geçmektedir. Onlardan birkaçı şu şekildedir: ⁹"فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا" ¹⁰"فَإِنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ" ve ¹¹"فَإِنَّ اللَّهَ". Zamirden soyutlanmış fakat "vâv" harfi ile beraber "وَإِنَّ" şeklinde yetmiş dokuz âyette geçmektedir ve onlardan birkaçı ise şu şekildedir: ¹²"وَإِنَّ لِلطَّاغِيْنَ لَشَرَّ مَا ب" ¹³"وَإِنَّ لَنَا" ve ¹⁴"وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَحْكُمُ بَيْنَهُمْ" ¹⁴"لِلْآخِرَةِ وَالْأُولَى".

¹ Bk. Nisâ, 4/163; Yusuf, 12/3; el-İsrâ, 17/73, 76; eş-Şurâ, 42/7.

² Bk. Bakara, 2/25, 119, 213, 223; el-Araf, 7/188; el-Ahzab, 33/45.

³ Bk. el-En'âm, 6/19; Yunus, 10/2; eş-Şurâ, 42/7; Tâhâ, 20/48; Ahkaf, 46/9.

⁴ Bk. Âl-i İmrân, 3/19, 85; el-Maide, 5/4.

⁵ el-Araf, 7/54.

⁶ eş-Şuara, 26/117.

⁷ el-Hacc, 22/1.

⁸ eş-Şuara, 26/41.

⁹ el-İnşirah, 94/9.

¹⁰ el-Cin, 72/23.

¹¹ İbrahim, 14/8.

¹² Sad, 38/55.

¹³ el-Leyl, 92/13.

¹⁴ en-Nahl, 16/124.

2) Mütekellim “yâ” sı ile beraber “إِنِّي” şeklinde yirmi dört âyette geçmekte olup bazıları şunlardır: “قَالَ إِنِّي أَنَا رَبُّكَ”¹⁵, “قَالَ إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ”¹⁶ ve “قَالَ إِنِّي مَالًا تَعْلَمُونَ”¹⁷. Mütekellim “yâ” sı ve önünde de “fâ” harfi olduğu “فَإِنِّي” şeklinde altı âyette geçmektedir. O âyetlerden birisi şu âyettir: “فَإِنِّي قَرِيبٌ”¹⁸. Mütekellim “yâ” sı ile beraber ve vikaye “nun” u ile “إِنِّي” şeklinde altı âyette geçmektedir. O âyetlerden birkaçı şunlardır: “إِنِّي مَعَكُمْ أَسْمَعُ وَأَرَى”¹⁹, “إِنِّي بَرَاءٌ مِمَّا”²⁰, “أَلَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ إِنِّي لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ”²¹ ve “وَإِنِّي”²² şeklinde on dört yerde geçmektedir. O âyetlerden birisi şudur: “وَإِنِّي كَلَّمَا دَعَوْتُهُمْ”²².

3) Hitap harfi olan “kâf” ile beraber “إِنَّكَ” şeklinde kırk dokuz âyette geçmektedir. O âyetlerden birkaçı şunlardır: “إِنَّكَ كُنْتَ بِنَا بَصِيرًا”²³, “إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ”²⁴ ve “إِنَّكَ لَرَسُولُ اللَّهِ”²⁵. Muhataba harfi olan “kâf” ile beraber ve önünde de “vâv” harfi/ “وَإِنَّكَ” şeklinde, sadece şu âyette geçmektedir: “وَإِنَّكَ كُنْتَ مِنَ الْخَاطِئِينَ”²⁶. Muhatap harfi olan “kâf” ile beraber ve önünde de “vâv” harfi “وَإِنَّكَ” şeklinde altı âyette geçmektedir. Bahsedilen âyetlerden birkaçı şöyledir: “وَإِنَّكَ لَعَلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ”²⁷, “وَإِنَّكَ لَتَدْعُوهُمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ”²⁸, “وَإِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ”²⁹ ile beraber ve önünde de istifham harfi olan “elif” harfi “أَأِنَّكَ” şeklinde şu iki âyette geçmektedir: “يَقُولُ أَأِنَّكَ لَمِنَ الْمُصَدِّقِينَ”³⁰ ve “قَالُوا أَأِنَّكَ لَأَنْتَ يُوسُفُ”³¹. Muhatap harfi olan “kâf” ile beraber ve önünde de “fâ” harfi “فَأِنَّكَ” şeklinde dokuz âyette geçmektedir. O âyetlerden birkaçı şunlardır: “فَأِنَّكَ لَا تَسْمَعُ الْمَوْتَى وَلَا تَسْمَعُ الصَّمَّ الدُّعَاءَ إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ”³², “قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَإِنَّكَ رَجِيمٌ”³³. Çoğul muhatap harfi “kum” ile beraber “إِنَّكُمْ” şeklinde otuz bir âyette geçmektedir. O âyetlerden birkaçı şunlardır: “قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ مُنْكَرُونَ”³⁴, “إِنَّكُمْ إِذَا مِثْلَهُمْ”³⁵, “إِنَّكُمْ ظَلَمْتُمْ أَنْفُسَكُمْ”³⁶. Muhatap harfi ve çoğul olan “kum” ile beraber ve istifham harfi olan “elif” ile “أَأِنَّكُمْ” şeklinde dört âyette geçmektedir. O âyetlerden birkaçı şunlardır: “أَأِنَّكُمْ لَتَشْهَدُونَ أَنَّ مَعَ اللَّهِ إِلَهَةً”³⁷ أُخْرَى ve “أَأِنَّكُمْ”³⁸. “لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّسَاءِ”³⁹.

4) Gaip “he” si ile beraber ki, bunun şe’n zamirinin olduğunu da söylemişler. “إِنَّهُ” şeklinde yüz elli âyette geçmektedir. O âyetlerden birkaçı şunlardır: “إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ”³⁹, “إِنَّهُ”⁴⁰.

¹⁵ Taha, 20/12.

¹⁶ Meryem, 19/30.

¹⁷ el-Bakara, 2/30.

¹⁸ el-Bakara, 2/186.

¹⁹ Taha, 20/46.

²⁰ ez-Zuhruf, 43/26.

²¹ Hud, 11/2.

²² en-Nuh, 71/7.

²³ Taha, 20/35.

²⁴ el-Bakara, 2/129.

²⁵ el-Münafikün, 63/1.

²⁶ Yusuf, 12/29.

²⁷ el-Bakara, 2/252.

²⁸ el-Mü’ minün, 23/73.

²⁹ el-Ğalem, 68/4.

³⁰ Yusuf, 12/90.

³¹ es-Saffat, 36/52.

³² el-Hicr, 15/34.

³³ er-Rum, 30/25.

³⁴ el-Bakara, 2/54.

³⁵ en-Nisa, 4/140.

³⁶ el-Hicr, 15/62.

³⁷ el-En’am, 6/19.

³⁸ en-Neml, 27/55; el-Ankebut, 29/29.

³⁹ el-Bakara, 2/37.

⁴⁰ el-Bakara, 2/162.

"مَا أَلْفَتُ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ أَلَفَ بَيْنَهُمْ ۚ إِنَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ"⁴¹ ve "لَكُمْ عُدُوٌّ مُّبِينٌ" i olan "vâv" ile "وَإِنَّهُ" şeklinde yirmi dört âyette geçmektedir. O âyetlerden birkaçı şunlardır: "وَإِنَّهُ لَحَقُّ الْيَقِينِ"⁴⁴ ve "وَإِنَّهُ لِحُبِّ الْخَيْرِ لَشَدِيدٌ"⁴³, "وَإِنَّهُ لَقَسَمٌ لَوْ تَعْلَمُونَ عَظِيمٌ"⁴². Gaip "hâ"sı ile beraber ve rabita harfi olan "fâ" ile "فَإِنَّهُ" şeklinde on beş âyette geçmektedir. O âyetlerden birkaçı şunlardır: "وَإِنَّهُ لَعَلَّمَ السَّرَّ وَالْأَخْفَى"⁴⁶, "إِلَّا الَّذِي فَطَرَنِي فَإِنَّهُ سَيِّئِينَ"⁴⁵ ve "وَمَنْ تَابَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَإِنَّهُ يَتُوبُ"⁴⁷. "إِلَى اللَّهِ مَتَابًا".

5) Gaip "hâ"sı ile beraber ki, buna "hâ"u'l-kıssa da denilmiştir. "إِنَّهَا" şeklinde on beş âyette geçmektedir. O âyetlerden birkaçı şunlardır: "قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا ذَلُولٌ تُثِيرُ الْأَرْضَ"⁴⁸ ve "إِلَّا أَمْرًا تَقَرَّرْنَا إِنَّهَا لَمِنَ الْغَابِرِينَ"⁴⁹. Gaip olan ve kıssa "hâ"sı önünde rabita "fâ"sı ile beraber "فَإِنَّهَا" şeklinde üç yerde geçmektedir. O âyetlerden birkaçı şunlardır: "أَرْبَعِينَ ۚ أَرْبَعِينَ"⁵⁰. "فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ"⁵¹. "سَنَةٌ"⁵¹ halde "وَإِنَّهَا" şeklinde iki âyette geçmektedir ki o âyetlerin biri şudur: "وَإِنَّهَا لِبَسْبِيلٍ مُقِيمٌ"⁵², gaip tesniye zamiriyle beraber ve "vâv" harfi ile birlikte "وَإِنَّهُمَا" şeklinde sadece şu âyette geçmektedir: "وَإِنَّهُمَا لَبِإِمَامٍ مُبِينٍ"⁵³ gaip tesniye zamiriyle beraber fakat "vâv" harfi olmadan "إِنَّهُمَا" şeklinde sadece şu âyette geçmektedir: "إِنَّهُمَا مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ"⁵⁴. İinne harfi, kıssa "hâ"sı ile beraber ve önünde atıf "vâv"ı olduğu halde "وَإِنَّهَا" şeklinde iki âyette geçmektedir. O âyetlerden birisi şudur: "وَإِنَّهَا لِبَسْبِيلٍ مُقِيمٌ"⁵⁵.

6) Gaip çoğul zamiriyle beraber ve "vâv" harfiyle birlikte "وَإِنَّهُمْ" şeklinde on bir âyette geçmekte ve o âyetlerin bazıları şunlardır: "بَلْ أَنْتِنَا هُمْ بِالْحَقِّ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ"⁵⁶, "إِنَّهُمْ لَبِئْسَ الْأَخْيَارُ"⁵⁷ ve "وَإِنَّهُمْ لَيَصُدُّونَهُمْ"⁵⁸ gaip çoğul zamiriyle beraber fakat "vâv" harfi olmadan "إِنَّهُمْ" şeklinde altmış üç âyette geçmektedir. Bazıları şunlardır: "أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ الْمُفْسِدُونَ"⁵⁹, "وَلَا يَحْسَبُونَ"⁶⁰, "وَأَدْخَلْنَاهُمْ فِي رَحْمَتِنَا ۚ إِنَّهُمْ مِنَ الصَّالِحِينَ"⁶² ve "وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ"⁶¹, "الَّذِينَ كَفَرُوا سَبَقُوا إِيَّاهُمْ لَا يُعْجِزُونَ"⁶³ gaip çoğul zamiriyle beraber ve "fâ" harfi ile birlikte "فَإِنَّهُمْ" şeklinde on âyette geçmekte ve bazıları şunlardır: "فَإِنَّهُمْ لَأَكِلُونَ مِنْهَا"⁶⁵ ve "فَإِنَّهُمْ عُدُوٌّ لِي إِلَّا رَبَّ الْعَالَمِينَ"⁶⁴, "إِنْ تُعَذِّبْهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ"⁶³.

7) İinne harfi, sonunda "elif" harfinin olduğu halde "إِنَّا" şeklinde yüz altmış beş yerde gelmiştir. O yerlerden birkaçı şunlardır: "إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا"⁶⁶, "إِنَّا نَزَّلْنَا فِي ضَلَالٍ"⁶⁷, "قَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِهِ إِنَّا لَنَرَاكَ فِي ضَلَالٍ"⁶⁷.

⁴¹ el-Enfâl, 8/63.

⁴² el-Vâkia, 56/76.

⁴³ el-Âdiyât, 100/8.

⁴⁴ el-Hakka, 69/51.

⁴⁵ ez-Zuhruf, 43/27.

⁴⁶ Taha, 20/7.

⁴⁷ el-Furkan, 25/71.

⁴⁸ el-Bakara, 2/71.

⁴⁹ el-Hicr, 15/60.

⁵⁰ el-Hacc, 22/32.

⁵¹ el-Mâide, 5/26.

⁵² el-Hicr, 15/76.

⁵³ el-Hicr, 15/79.

⁵⁴ es-Saffat, 37/122.

⁵⁵ el-Hicr, 15/76.

⁵⁶ el-Müminün, 23/90.

⁵⁷ Sad, 38/47.

⁵⁸ ez-Zuhruf, 43/37.

⁵⁹ el-Bakara, 2/12.

⁶⁰ el-Enfal, 8/59.

⁶¹ et-Tevbe, 9/107.

⁶² el-Enbiya, 21/86.

⁶³ el-Maide, 5/118.

⁶⁴ eş-Şuara, 26/77.

⁶⁵ es-Saffat, 37/66.

⁶⁶ el-Bakara, 2/119.

“وَأِنَّمَا” harfinin olduğu halde ve önünde de atf harfi olan “vâv”ın olduğu “وَأِنَّمَا” şeklinde otuz üç yerde geçmekte ve bazıları şunlardır: “وَأِنَّمَا أَوْهَيْبًا لَعَلَّ هُدًى أَوْ فِي”⁷¹, “قَالُوا يَا أَبَانَا مَا لَكَ لَا تَأْمَنَّا عَلَى يُوسُفَ وَإِنَّا لَهُ لَنَاصِحُونَ”⁷⁰ ve “وَالسَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ”⁷².

8) İnne harfi, “mâ”i kâffe⁷³ denilen harf ve atf harfi olan “vâv” ile birlikte “وَأِنَّمَا” şeklinde üç yerde geçmekte ve o yerlerden birkaçı şunlardır: “كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ ۗ وَإِنَّمَا تُوَفَّوْنَ ۗ” ve “الْعِلْمُ عِنْدَ اللَّهِ وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُّبِينٌ”⁷⁵ “قُلْ إِنَّمَا” ve “أَجْرَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ”⁷⁴ fakat “vâv” harfi olmadan “إِنَّمَا” şeklinde yüz on sekiz yerde geçmekte ve bazıları şunlardır: “وَلَا تُعْجِبْكَ أَمْوَالُهُمْ وَأَوْلَادُهُمْ ۗ”⁷⁸ ve “إِنَّمَا التَّوْبَةُ عَلَى اللَّهِ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السُّوءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ يَتُوبُونَ”⁷⁷, “قَالُوا إِنَّمَا نَحْنُ مُصَلِحُونَ”⁷⁶ . İnne harfi, “mâ”i kâffe denilen harf ve rabita harfi olan “fâ” ile birlikte “وَأِنَّمَا” şeklinde otuz yerde geçmekte ve o yerlerden bazıları şunlardır “وَإِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ ۗ”⁷⁹ ve “فَإِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ فَإِذَا هُمْ يَنْظُرُونَ”⁸⁰, “كُنْ فَيَكُونُ”⁸¹ şeklinde gelmiştir.

2. Farklı Kırâatlere Göre İnne Edatı

Kırâat ilmi, Kur’ân’ın Allah Resulüne (s.a.v.), nazil olduğu gibi okunarak, hiçbir değişikliğe ve inhirafa uğramadan zamanımıza kadar ulaşmasında önemli bir görev üstlenmiştir. Diğer taraftan Kur’ân’ın tefsir ve anlaşılmasında da birçok yarar sağlamıştır. Nitekim Kur’ân’ın bazı lafızları hakkında Kurrâ arasında meydana gelen ihtilaflarda kadri sayılır bir tefsir zenginliği ve birikiminin meydana gelmesine neden olmuştur. Budan dolayı Kur’ân metninin kıraat farklılığı, tefsirde her daim dikkate alınmış ve manaların zenginleşmesi konusunda çok faydalı kazanımlar icra edilmiştir.⁸²

2. 1. Şeddeli-Şeddesiz Okunması

İnne edatının telaffuzunda ihtilaf olmuştur; söz konusu olan edat, Kur’ân’da şeddeli geldiği halde kimi Kurrâ, tahfif olarak kıraat etmiş veya bunun tersi olmuştur. Yani tahfif olarak gelirken kimi Kurrâ teşdit ile kıraat etmiştir.⁸³ Örneğin, “وَإِن كَلَّمَا لِيُوقِئَهُمْ” / “Şüphesiz rabbin, onların her birine yaptıklarının karşılığını tam olarak verecektir”⁸⁴ âyetinde geçen ‘inne’ “إِن” şeklinde şeddeli olarak gelmesine karşın; Kurrâ imamlardan İbn Kesir (öl. 120/738), Nâfi (öl. 169/785) ve Ebû Bekir’in (ö. 193/809) rivâyetinde Asım (öl. 127/745),

⁶⁷ el-Araf, 7/60.

⁶⁸ Yusuf, 12/2.

⁶⁹ el-Kehf, 18/7.

⁷⁰ Yusuf, 12/11.

⁷¹ Sebe, 34/24.

⁷² ez-Zariyat, 51/47.

⁷³ Kâffe; meneden alıkoyan anlamında olup, buradaki “ma” i kâffeden kasıt ise, inne harfinden sonra gelen ve onun amel etmesine mani olan/alıkoyan “mâ” demektir. (Detaylı bilgi için bk. Ebu Muhammed Abdullah Cemaluddin İbn Hişâm el-Ensârî, *Çatru’n-nedâ ve bellu’s-ş-edâ*, 4. Basım, (Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 2004), 142.

⁷⁴ Al-i İmran, 3/185.

⁷⁵ el-Mülk, 67/26.

⁷⁶ el-Bakara, 2/11.

⁷⁷ en-Nisa, 4/17.

⁷⁸ et-Tevbe, 9/85.

⁷⁹ el-Bakara, 2/117.

⁸⁰ es-Saffat, 37/19.

⁸¹ Gafir, 40/68.

⁸² Ferit Dinçer, *el-Keşşaf’ta Şarf Vezinlerindeki Farklılıklar ve Anlam Üzerindeki Etkisi* (Malatya: İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019), 142.

⁸³ Hâdi Âtiyye Mâtâr el-Hilâlî, *el-Hurufu’l-âmile fi’l-Kur’âni’l-kerîm*, (Beyrut: ‘Âlemu’l-Kütüb, 1986), 26.

⁸⁴ Hud, 11/111.

şeddesiz olarak "İn" şeklinde kıraat etmiş. Söz konusu olan harfi, Hamza (öl. 156/773), Kisâî (öl. 189/805), Ebû Âmr (öl. 154/771) ve İbn Amir (öl. 118/736), Mushaf'ta geldiği gibi şeddeli okumuştur.⁸⁵ Şeddeli okuyanların delili, harfin aslı üzere geldiği ve ismini de nasb yaptığı şeklindedir. Tahfif ile okuyanların delili ise, şeddeli harfin hafifletilmiş şekli olduğu ve şeddeli harf gibi de amel ettiği'dir. Bu, tıpkı fiilin hafifletilmiş şeklinin yer aldığı şu örneklerde amel ettiği gibidir. "وَيَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلِ الْعَفْوَ" / "Sana neyi infak edeceklerini soruyorlar. De ki: İhtiyaç fazlasını"⁸⁶, "وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَجِيزِ قُلِ هُوَ أَذَى" / Sana kadınların aybaşı hallerini soruyorlar. De ki: O bir rahatsızlıktır"⁸⁷, "سَلِّ زَيْدًا" / Zeyd'e sor" Bu örneklerde müşahede edildiği gibi fiil, hafifletilmiş⁸⁸ şekliyle amel etmiştir.

İnne edatı fiile benzediğinden dolayı hafifletilmiş şekliyle de amel etmektedir.⁸⁹ Örneğin, "إِنَّ هَذَا لَسَاحِرٌ" / Bunlar iki sihirbazdan başka bir şey değil!"⁹⁰ âyetinde geçen inne tahfifli olarak "İn" şeklinde gelmesine karşın; Kurrâ imamlardan Nafi, İbn Amir, Hamza ve Kisâî, teşditli olarak okurken, İbn Kesir ise tahfif şekliyle okumuştur. Diğer taraftan Asım'dan iki farklı kıraat rivâyet edilmiştir; Ebû Bekir'in rivâyetine göre Asım, söz konusu harfi, Hamza ve diğerlerinin kıraati gibi teşditli şekilde okumuş, Hafs'ın rivâyetine göre ise, İbn Kesir'in kıraati olan tahfifli şekliyle okumuştur.⁹¹

2. 2. İnne Edatının Hemzesinin Kesreli – Fethalı Okunması

İnnenin hemzesinin kesreli veya fethalı okunabileceği yerler, konunun uzmanları tarafından ciddi bir şekilde ele alınmıştır. Mesela, "يَا مُوسَىٰ إِنَّي أَنَا رَبُّكَ" / Ey Mûsâ! İyi bil ki ben, evet yalnız ben senin rabbimim"⁹² âyetinde geçen "إِنِّي" harfinin hemzesi görüldüğü üzere Mushaf'ta kesre ile gelmişken, Kurra'dan İbn Kesîr ve Ebû Âmr, "أَنِّي" şeklinde hemzenin fethasıyla okumuştur. Diğer taraftan Nafi, Asım, Hamza ve İbn Amir ise Mushaf'ta geldiği şekliyle okumuştur.

Fetha şeklinde okuyanların kanıtı, söz konusu olan "أَنِّي" ve mamulleri, mahallen mensup olup, daha önce âyette geçen "نُودِي" fiilinin mefulü olmasıdır. Ancak harfi, "إِنِّي" şeklinde okuyanların delili ise, burada kelamın, önceki cümleye bağlanmayıp istinafi/başka bir cümlenin başlangıcı olduğu şeklindedir. Nitekim Ferrâ (öl. 207/822) da bu şekilde zikretmiştir.⁹³

Diğer taraftan Müberred de (ö. 286/900) "إِنِّي" şeklindeki kıraatin daha uygun olduğunu söylemiştir. Çünkü "إِنِّي أَنَا رَبُّكَ" sözü, Allah'ın kelamının hikâye etme şeklidir. Yani kelam "فناديناه بأن قلنا يا موسى إني أنا ربك" / Onu çağırдық; yani ben ancak senin rabbimim ey Musa dedik"⁹⁴ takdirindedir.

İkinci örnek ise, "وَإِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ" / "Sizin şu ümmetiniz bir tek ümmettir"⁹⁴ âyetinde

⁸⁵ Ebu Abdullah el-Hüseyin b. Ahmet b. Hâmân b. Haleveyh, *el-Hucce fi'l-kıraat*, thk. Muhittin Ramzan, (Beyrut Müessesetü'r-Risale, 1997), 1/537; Ebu Zûr'a Abdurrâhmân b. Muhammed b. Zencele, *Huccetu't-kıraat*, thk. Saîd el-Efğanî, (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1997), 352.

⁸⁶ el-Bakara, 2/219.

⁸⁷ el-Bakara, 2/222.

⁸⁸ Söz konusu fiillerin asıl yapısı "قَالَ", "سَلِّ" şeklinde iken, "قُل", "سَلِّ" şeklinde hafifletilmiştir.

⁸⁹ İbn Hâleveyh, *el-Hücce*, 190; Mekî, *el-Keşf*, thk. Muhittin Ramazan, 1/537; İbn Zencele, *Hüccet*, thk. Saîd el-Efğanî, 352.

⁹⁰ Taha, 20/63.

⁹¹ Muhammed b. Ahmed el-Ezherî, *Me'âni'l-kıraat*, thk. İyd Mustafa Derviş & Avs b. Hamd el-Kazvî, Riyad: 1991), 2/148-149; Hilâlî, *el-Hurufu'l-âmîle*, 28.

⁹² Taha, 20/11-12.

⁹³ Ebu Zekeriyya Yahya b. Ziyad b. Abdullah el-Ferrâ el-Absî, *Me'âni'l-Kur'ân*, (Beyrut: Âlemu'l- Kütüb, 1984), 3/174-175; İbn Zencele, *Hüccet*, thk. Saîd el-Efğanî, 451.

⁹⁴ el-Mü'minün, 23/52.

geçmektedir. Âyette geçen “إِنَّ” edatı, Mushaf’ta yazılı olduğu şekliyle kesreli olarak gelmiştir; ancak Ebû Âmr, İbn Kesir ve Nafi, söz konusu edatı “أَنَّ” şeklinde fetha ile okumuşlar, Asım, Kisâi ve Hamza ise, Mushaf’ta geldiği gibi okumuştur.⁹⁵

Fetha ile kıraat edenlerin kanıtı, el-Halil b. Ahmed’in (ö. 175/791) görüşüne dayanılarak, harf-i cerrin orada mahzuf olduğu ve âyetin aslı “وَلَاِنَّ هَذِهِ اُمَّتُكُمْ” şeklindedir. Tıpkı “وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا”/“Camiler Allah’a mahsustur. Öyle ise Allah’la beraber hiç kimseye yalvarmayın”⁹⁶ âyetinde olduğu gibi. Çünkü burada âyetin aslı “لَأَنَّ الْمَسَاجِدَ” şeklindedir. Kesre ile okuyanların kanıtı ise, oradan itibaren başka bir cümlenin başlangıcı olduğudur.⁹⁷

Yukarıda verilen örneklerden başka örneklerin de olmasına karşın çalışmanın hacmini de dikkate alarak burada iki örnekle iktifa edilmiştir.⁹⁸

3. Kur’ân’da İnne Edatının Delalet Ettiği Anlamlar ve Müfessirlerin Görüşleri

Müfessirler, ‘inne’ harfinin delalet ettiği anlamları tefsirlerinde zikretmiştir. Ancak aynı âyette geçen ‘innenin, ne tür bir anlama delalet ettiği noktasında aralarında bir birlikten söz etmek mümkün görülmemektedir. Daha sonra örneklerle birlikte açıklanacağı üzere, aralarında görüş ayrılığı olduğu müşahede edilecektir. Söz konusu görüş ayrılıklarının nedeninin; dil, i’rab, belagat ve üslup ile maksada göre anlam verebilme yeteneklerine bağlı olduğunu söylemek mümkün olduğu gibi bunu sebep-i nüzul ve nasih-mensuh konularındaki görüş farklılıklarına da bağlamak mümkündür. Müfessirlerin, Kur’ân’da yer alan ‘inne’ edatına verdikleri anlamları te’kid, ta’lil ve “neam/evet” olmak üzere üç grupta toplamak mümkündür. Bunlardan te’kid’in asıl anlam olduğu ve Kur’ân’da en fazla bu anlamı ile kullanıldığı görülmektedir. Buna rağmen, müfessirlerin ekseriyeti, ta’lil kısmını da te’kid kısmına dâhil etmişlerdir.⁹⁹

3. 1. Te’kid Anlamında Kullanılması

Kur’ân’da, inne edatının te’kid anlamında kullanılmasına dair birçok örnek mevcuttur. Bunlardan birkaçı şu şekildedir:

✓ “وَلَا تَخَاطَبُنِي فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا إِنَّهُمْ مُّعْرِضُونَ”¹⁰⁰ Bu âyette: Nuh peygamberin uzunca bir zaman hilm, şefkat ve merhametle insanları imana çağırmasına karşın, onlardan az kimseler dışında iman etmemişler. İman etmeyen kişiler onunla alay ettiler ve deli olduğunu söylediler. Ayrıca onu taşladılar, isyan çıkardılar ve öldürmekle korkutmaya çalıştılar.¹⁰¹ Bu kişilerin imana gelmelerinden ümidini kesen Allah’ın peygamberi, Rabbinden onları yok etmesini istedi.¹⁰² Âlemlerin Rabbi, peygamberinin isteğini yerine getireceğini ve bu kimselerin tümünü helak edeceğini bildirdi.¹⁰³

“إِذْ هَبَّ سَيْفُ أَبِي سَوْفَرَ إِلَى فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَى” / Firavun'a git, çünkü o sınırı çok aştı.”¹⁰⁴ Burada Allah,

⁹⁵ İbn Hâleveyh, *el-Hücce*, 257-258; İbn Zencele, *Hüccet*, thk. Saïd el-Efğanî, 488.

⁹⁶ el-Cin, 72/18.

⁹⁷ İbn Hâleveyh, *el-Hücce*, 257-258; İbn Zencele, *Hüccet*, thk. Saïd el-Efğanî, 488.

⁹⁸ Bk. Al-i İmran, 3/45; ed-Duhan, 44/49; et-Tur, 52/28

⁹⁹ Ahmed b. Muhammed en-Nehhas, *Me’âni'l-Kur’ân*, thk. Muhmmmed Ali Sabunî, (Riyâd: Cami’atu Ümmü'l-Kurrâ, 1408/1988), 3/239.

¹⁰⁰ Hud, 11/37.

¹⁰¹ Bk. el-Mü’minûn, 23/25; Şuarâ, 26/116.

¹⁰² Bk. el-Mü’minûn, 23/26; eş-Şuarâ, 26/117-118; Nûh, 71/26-27; el-Kamer, 54/10.

¹⁰³ Bk. el-Enbiyâ, 21/76; es-Sâffât, 37/75.

¹⁰⁴ Taha, 20/24.

gerçekten haddi aşan biri olan Firavnu'na Resulünün gitmesini istemektedir.

- ✓ *اتقوا رَبَّكُمْ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ* / Ey insanlar! Rabbinize karşı gelmekten sakınınız. Kıyamet sarsıntısı gerçekten büyük bir olaydır." ¹⁰⁵ Burada da Allah, bir taraftan kullarını takvaya davet ederken diğer taraftan korkunç bir olay olan kıyametten de te'kid ile söz etmektedir.

3. 2. Ta'lîl Anlamında Kullanılması

Kur'ân'da, inne edatının ta'lîl anlamında kullanılmasına dair birçok örnek mevcuttur. Ancak burada birkaç örnekle iktifa edeceğiz:

- ✓ *وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ* /ve onlara duada bulun. Zira duan onlar için bir sükûnet ve huzurdur." ¹⁰⁶ Maddi ve manevi imkânı olmasına rağmen, Tebûk gazvesine iştirak etmeyen, daha sonra nedamet duyan şahıslar, servetlerini Resulüllah'a (s.a.v.) arz etmişler ve kendilerini temize çıkarmak için bu servet ve malları alıp, fakirlere infak etmesini, bir de Allah tarafından affedilmeleri için duada bulunmasını istemişlerdi. Allah Resulü (s.a.v.) ise, böyle bir emir almadığını ve mallarını almasının mümkün olmayacağını ifade etti. Bunun üzerine yukarıdaki âyet nazil oldu. ¹⁰⁷ Bu âyette Allah, Resulüllah'ın (s.a.v.), o kişilere dua etmesini istemiş ardından yapacağı duanın ta'lîlini (nedenini) de "zira senin duan onlar için bir huzur, bir sükûnettir" şeklinde açıklamıştır.

- ✓ İkinci örnek: *وَمَا أُبْرِئُ نَفْسِي إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ إِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّي إِنَّ رَبِّي غَفُورٌ رَحِيمٌ* /"Ben nefsimi temize çıkarmıyorum. Çünkü nefis Rabbinin acıyıp koruması dışında daima kötülüğü emreder; şüphesiz rabbim çok bağışlayan, pek esirgeyendir". Bu âyette Allah, Yusuf Peygamberin sözlerini, hikâye yoluyla anlatmakta ve Yusuf'un nefsini temize çıkarmadığını, nedenini de "Çünkü nefis rabbimin acıyıp koruması dışında daima kötülüğü emreder" şeklinde açıklamıştır. Burada inne edatı, ta'lîl/nedenlilik anlamında kullanılmıştır.

- ✓ Son olarak şu örnek verilebilir: *وَأَخْرَجُوا عَمَلًا صَالِحًا وَأَخْرَسَيْنَا عَسَى اللَّهُ أَنْ يَكُونَ رَاحِمًا* /"Bir başka grup var ki, onlar iyi işe diğer kötü işi karıştırdıktan sonra günahlarını itiraf etmişlerdir. Umulur ki Allah onların tövbesini kabul eder. Şüphesiz Allah esirgeyendir, bağışlayandır." ¹⁰⁸ Burada Allah'ın, onların tövbelerinin kabul etmesinin nedeni, Allah'ın "esirgeyen ve bağışlayan" olduğudur. Dolayısıyla burada da 'inne' edatı, ta'lîl anlamını ifade etmektedir.

3. 3. "neam/neam" Anlamında Kullanılması

Müfessirlerin bazıları, daha sonra detaylı bir şekilde açıklanacağı gibi, inne edatının 'neam' anlamında kullanıldığını söylerken, bazıları ise, inne edatının böyle bir anlamda kullanımının olmadığını söylemektedir. ¹⁰⁹

Kur'ân'da inne edatının neam anlamında kullanılmasına şu örnek verilebilir: *إِنَّ هَذَانِ لَسَاجِرَانِ* / Bunlar iki sihirbazdan başka bir şey değil! ¹¹⁰ Burada 'inne' edatının, "İNNÉ HÉZÁNÉ LÉSÁJÉRÁNÉ" şeklinde şeddeli olarak kıraat edilebileceğine dair çeşitli görüşler söz konusudur. Bu şekilde

¹⁰⁵ el-Hacc, 22/1.

¹⁰⁶ et-Tevbe, 9/103.

¹⁰⁷ Ebû Abdillâh Fahrüddîn Muhammed b. Ömer er-Razî, *et-Tefsîru'l kebîr/Mefâtihu'l-ğayb*, (Beyrut: Dâru'l-Fikir, 1420), 16/184-185; Karaman vd., *Kur'ân Yolu*, 3/79-80.

¹⁰⁸ et-Tevbe, 9/102.

¹⁰⁹ Hilâlî, *el-Hurufu'l-âmîle*, 37.

¹¹⁰ Taha, 20/63.

kıraat edildiğinde, âyetin anlamı, “Evet bu ikisi sihirbazdırlar” şeklindedir. Dolayısıyla inne edatı ‘neam’ anlamında kullanılmıştır.¹¹¹

İnnenin, ‘neam’ anlamında olabileceği, Bişr b. Hilal’a nispet edilmiş ve Ebû ‘Ubeyde’nin de (öl. 209/824) ona muvafakat ettiği söylenmiştir.¹¹² Nitekim Zeccâc da (öl. 311/923) tefsirinde, söz konusu olan ve örnek âyette geçen inne harfi ile ilgili geniş geniş açıklamalarda bulunmuş ve açıklamasının son kısmında, innenin “neam” anlamında olduğunu söylemiştir. Daha sonra ez-Zeccâc, şöyle der; “Ben bu görüşümü, güzide âlimlerimizden olan, Muhammed b. Yezîd (öl. 275/889) ile İsmâil b. İshâk’a (ö. 282/896) arz ettim. Onlar da kabul edip, bu âyetteki inne hakkında duydukları görüşlerinin en iyisi olduğunu söylediler”.¹¹³ Diğer taraftan İbn Manzur (öl. 11/1311), İbn Sîde’den (öl. 458/1066), innenin “neam” anlamında olduğunu nakletmiştir.¹¹⁴ Diğer ilimlerde olduğu kadar nahiv ilminde de mahir bir âlim olan Zemahşerî ise, “bazı kimseler, bu âyetteki innenin, ‘neam’ anlamında olduğunu görürler” şeklindeki sözleriyle iktifa etmiştir.¹¹⁵ Son olarak, muteahir âlimlerden Zerkeşî (öl. 794/1392) ve Süyûtî’de (öl. 911/1505) bu âyette geçen innenin neam anlamında olduğunu söylemişlerdir.¹¹⁶

Yukarıda serdedilen görüşlere, İbn Haleveyh (öl. 370/980), Ebû Ali el-Fârisî (ö. 377/987), Mekkî b. Ebû Talib (ö. 437/1045) ve Ukberî (ö. 616/1219) gibi âlimler karşı çıkmışlardır. Bunlar innenin “neam” anlamında olmadığını iddia ederek, nefi edatı olan “mâ” anlamında olduğunu ve haber üzerinde bulunan lâm da ibtida değil, istisna edatı olan “illa” anlamındadır, demişlerdir.¹¹⁷ Bunların argümanı ise, inne edatı, “neam” anlamında olduğu zaman, haberinde lâm edatının gelemeyeceğidir. Bu durumda âyetin takdir ve anlamı; “إِنَّ هَذَانِ لَسَاحِرَانِ / Bunlar iki sihirbazdan başka bir şey değil!” şeklinde olmaktadır. Nitekim şu âyeti “إِنَّ كُلَّ نَفْسٍ لَمَّا عَلَيْهَا حَافِظٌ” delil göstererek, bu âyette de aynı durumun söz konusu olduğunu söylemişler. Yani buradaki inne nefiy edatı anlamındadır ve haber üzerinde gelen lâm harfi de “illa” anlamındadır.¹¹⁸

Konuya dikkatli bir şekilde bakıldığında, iki grup arasında herhangi bir tezdin söz konusu olmadığı görülmektedir. Zira innenin “neam” anlamında olduğunu söyleyenler, şeddeli olan inneyi kast etmişler. Diğerleri ise muhaffef olan inneyi kast etmişler. Âyetin bağlamı dikkate alındığında ve şeddeli kıraate binaen innenin “neam” anlamında olması daha uygundur. İbn Zübeyr’in (ö. 73/692), Fudâle b. Şerik’in (لَعَنَ اللَّهُ نَاقَةَ حَمَلْتَنِي إِلَيْكَ) “Allah, beni buraya taşıyan deveye lanet etsin.” şeklindeki sözüne vermiş olduğu “إِنَّ وَرَاقِبَهَا، أَي: نَعَمْ / Evet; Allah, o deveye binene de lanet etsin.” şeklindeki ifadedeki inne, “neam” anlamında gelmiştir. Çünkü burada iki nedenden dolayı innenin te’kid harfi olması mümkün görülmemektedir; birincisi, innenin hem ismi hem de haberinin hazf edildiği vaki olmaması, ikincisi ise, inne te’kid edatı düşünüldüğünde, haber olan bir cümleyi, dua anlamını içeren bir cümleye atf etmek olur ki, bu da nahiv kurallına aykırı olmasından

¹¹¹ Hilalî, *el-Hurufu'l-âmile*, 37.

¹¹² Ebu Ubeyde Ma’mer b. el-Müsennâ et-Mısri, *Mecazu'l-Kur’an*, thk. Muhammed Fuad Sezgin, (Kahire: Mektebetü'l-Hânci, 1381), 2/21; Ebu Muhammed Abdullah b. Müslim b. Kuteybe ed-Dineverî, *Müşkil’ul-Kur’an*, (Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 2010), 172.

¹¹³ Ebu İshak İbrahim b. es-Serî b. Sehl el-Bağdâdî ez-Zeccâc, *Me’âni’l-Kur’an ve i’rabüh*, thk. Abdulcelîl Abduh Şelebî, (Kahire: ‘Âlemu’l-Kütüb, 1988), 3/363.

¹¹⁴ Ebu’l-Fazl Cemaluddin Muhammed b. Mükerrrem b. Ali b. Ahmed b. Mânzur el-Ensârî, “nam”, *Lisânu’l-Arap*, (Kahire: Dâru’l-Me’ârif, 1119), 4478.

¹¹⁵ Ebu’l Kasım Mâhmud b. Ömer ez-Zemahşerî, *Tefsîru’l-keşşâf’an haikîki gavâmîdî’t-tenzîl ve ‘uyûni’l-ekâvîli fi vucûhi’t-te’vîl*, thk. Adil Ahmed Abdulmevcud & Ali Muhammed Muavvid, (Riyâd: Dâru’l-Âbikân, 1998), 4/92.

¹¹⁶ Hilalî, *el-Hurufu’l-âmile*, 37.

¹¹⁷ Hilalî, *el-Hurufu’l-âmile*, 37.

¹¹⁸ İbn Hâleveyh, *el-Hücce*, 243.

dolayı caiz olmamaktadır. Nitekim Ferrâ da innerinin, şeddeli kıraate göre "neam" anlamında olduğunu tercih ederek bunun daha evla olduğunu söylemiştir.¹¹⁹ İnne edatının "neam" anlamında kullanılması şu şiirde de gelmiştir:

وَيَقْلُنَّ شَيْبٌ قَدْ عَلَاكَ - وَقَدْ كَبُرَتْ فَقُلْتُ إِنَّهُ

*Bayanlar; bana yaşıdır, saçları ağarmış diyorlar.
Ben de 'İnne' levet diye cevap verdim.*¹²⁰

Dolayısıyla şeddeli inne edatı, "neam" anlamında kullanılmıştır. Kullanılmaz diyenlerin argümanları ise pek güçlü görülmemektedir.

4. İnne Harfinin Haberinin Geliş Şekilleri

4. 1. Haberinin Talebî Cümle Şeklinde Olması

Talebî bir cümlenin¹²¹ inne edatına haber olup olmaması konusu, nahiv âlimleri arasında farklı görüşlere neden olmuştur. Kimi *talebî* cümle inneye haber olur derken, kimi de böyle bir cümlenin haber olmayacağını söylemiştir. Haber olur diyenlerden biri olan İbn Usfur (öl. 669/1270), bu görüşünü *el-Cümel*'in şerhi olan *şerhu's-sağır li'l-cümel* adlı eserinde dile getirmiştir. Ancak aynı eserin ikinci şerhi olan *şerhu'l-kebîr li'l-cümel* adlı eserinde bu şekilde gelen talebî cümlenin, tevil edileceğini söylemiş¹²² ve örneklerle birlikte uygulamalı olarak izah etmiştir:

إِنَّ الَّذِينَ قَتَلْتُمْ أَمْسَ سَيِّدَهُمْ لَا تَحْسَبُوا لِيْلَهُمْ عَنْ لَيْلِكُمْ نَامَا

*Şüphesiz dün akşam önderlerini öldürdüğünüz kimselerin
öç almaktan gafil olduklarını sanmayın.*¹²³

Şiirde gelen "لا تَحْسَبُوا" cümlesi, nehiy olmasına rağmen inne edatına haber olarak gelmiştir. Fakat İbn Usfur, buradaki nehiy cümlesi ya nefiy cümlesiyle tevil edilir ve cümle "مَقُولٌ فِي شَأْنِهِمْ لَا تَحْسَبُوا" takdirinde olur veya mahzup olan kavle haber olur ve cümle "مَقُولٌ فِي شَأْنِهِمْ لَا تَحْسَبُوا" takdirinde olmaktadır. İkinci örnek:

فَلَوْ أَصَابَتْ لَقَالَتْ وَهِيَ صَادِقَةٌ إِنَّ الرِّيَاضَةَ لَا تُنْصِبُكَ لِلشَّيْبِ

*Şâyet sözü güzel ve doğru ise şunu demeli; spor faydalıdır.
Ancak gençleşirim diye kendini yormaman gerekir*

İkinci örnek şiirde de innerinin haberi talebî cümle olarak gelmiştir. Ancak yukarıdaki şiirde olduğu gibi burada da mahzup bir kavle haber edildikten sonra inneye haber edilmiştir. Bu durumda cümlenin takdiri, "مَقُولٌ لَكَ لَا تُنْصِبُكَ لِلشَّيْبِ" şeklinde olmaktadır. Dolayısıyla burada nehiy olarak gelen "لا تُنْصِبُكَ" cümlesi, mahzup olan "مَقُولٌ" sözüne haber edilmiştir. Nitekim bu şekildeki "kavl" sözünün hazfı, hem Arap sözlerinde hem de Kur'ân'da çoktur.¹²⁴

¹¹⁹ Ferrâ, *Me'âni'l-Kur'ân*, 183-185; İbn Hâleveyh, *el-Hücce*, 243.

¹²⁰ İbn Hâleveyh, *el-Hücce*, 243.

¹²¹ Talebî Cümle: Söylenmesiyle birlikte kendisiyle bir talepte bulunulan inşâî cümledir. Sözü söyleyen kişi, konuşma anında talebinin mevcut olmadığı inancındadır. İnşâ, talebî olursa konuşma anında meydana gelmemiş bir talep edilen şeyi (matlûbu) gerektirir (detaylı bilgi için bk. Ebü'l-Me'âli Celâlüddîn el-Hafîb Muhammed b. Abdîrahmân b. Ömer b. Ahmed el-Kazvîni eş-Şâfiî, *el-İdâh fi 'ulûmi'l-belâga*. (Beyrut: y.y. 1993), 227; Ahmed el-Hâşimî, *Cevâhiru'l-belâga fi'l-me'ânî ve'l-beyân ve'l-bedî'*, (Kahire: Matba'atü medreseti vâlideti Abbâs Pâşa el-Evvel, 1905), 103; Hasan Akdemir, *Belâgat Terimleri Ansiklopedisi*, (İzmir: Nil Yayınları, 1999), 134.

¹²² Muhammed Abdu'l-Halîk Udayme, *Dirasatun li üslubi'l-Kur'ân'i-l kerîm*, (Kahire: Dâru'l-Hâdis, 1972), 1/522.

¹²³ Ebü'l-Hasen Alî b. Mü'min b. Muhammed b. Alî İbn Usfur el-Hadramî el-İşbîlî, *Şerhu cümelî'z-Zeccâci*, (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1998), 1/423-426.

¹²⁴ İbn Usfur, *Şerhu cümel*, 425; Ahmed b. Abdinnur el-Mâlekî, *Rasfu'l-mebânî fi şerhi hurüfi'l-me'ânî*, thk. Ahmed Muhammed el-Harrât, (Dimaşk: Dâru'l-Kalem, 2002), 120

Diğer taraftan, talebî cümlelerin inne edatına haber olarak gelebileceğini iddia edenlerin görüşleri ise şu şekildedir: Sahih/doğru olan; talebî bir cümlelerin mübtedaya haber olabilemesidir. Ancak böyle bir mübtedanın üzerine navasîh denilen, inne ve kardeşleri ile kâne ve kardeşleri gelemes. İnne cihetinden olaya bakıldığında, daha önce de zikredildiği gibi kendisi tahkik ve te'kid için gelen bir harftir. *Talebî cümle* ise henüz meydana gelmeyen inşâî bir durumdur. Bu nedenle meydana gelmeyen herhangi bir şeyin tahkik ve tekid de olmayacaktır.¹²⁵ Nitekim Ebû Hayyân (öl. 745/1344), “inne edatına bu şekildeki bir cümlelerin haber olarak gelmemesi, kesin olduğunu söylemiş ve bu, sema’î olarak selef âlimlerden geldiğini” ifade etmiştir.¹²⁶

Kur’ân’da ise şu âyetlerde innerin haberinin talebî olarak geldiği görülmektedir.

✓ إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيَّ بِغَيْرِ حَقٍّ وَيَقْتُلُونَ الَّذِينَ يَأْمُرُونَ بِالْقِسْطِ مِنَ النَّاسِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ

“Allah’ın âyetlerini inkâr edenler, haksız yere peygamberlerin canlarına kıyanlar ve adalet isteyen insanları öldürenler var ya, onlara can yakan bir azabı müjdele”.¹²⁷ Âyette gelen “فَبَشِّرْهُمْ” cümlesi talebî olduğu halde âyetin başında gelen inne edatına haber olmuştur. Zemaşşerî, söz konusu olan âyeti yorumlarken, neden innerin haberine “fâ” harfi gelmiş diye sorulursa, innerin isminde şart edatı anlamı vardır derim demiştir. Zira âyetin takdiri şu şekildedir: “مَنْ يَكْفُرْ فَبَشِّرْهُ” ve âyetin anlamında innerin herhangi bir etkisi olmamıştır. Sanki âyet; “الَّذِينَ يَكْفُرُونَ” şeklinde gelmiş ve innerin varlığı yokluğu birdir”¹²⁸ şeklindeki açıklaması, innerin haberi, talebî olan “فَبَشِّرْهُمْ” cümlesi olduğunun güçlü bir göstergesidir. Ayrıca benzer ifadeleri başka tefsirlerde de görmek mümkündür.¹²⁹

✓ إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِنْكُمْ لَا تَحْسَبُوهُ شَرًّا لَكُمْ بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَكُمْ

“O iftirayı atanlar içinizden bir gruptur. Bunu kendiniz için kötü sanmayın, aksine bu hakkınızda hayırlıdır.”¹³⁰ Yukarıdaki âyette geçen innerin haberi, zahiri olarak “عُصْبَةٌ” kelimesi olması daha uygundur. Nitekim Ebû Hayyân da bunun bu şekilde olması, Hufî ve Ebû’l-Bekâ’nın görüşü olduğunu ifade etmiştir. Ancak ardından da, “عُصْبَةٌ” kelimesinin “جَاءُوا” fiilinde bulunan ve çoğul bildiren zamire bedel olduğunu, innerin haberi ise sonradan gelen ve talebî olan “لَا تَحْسَبُوهُ” cümlesinin olduğunu, bunun daha uygun ve faydalı olduğunu, İbn Âtiyye’den (ö. 541/1147) nakl ederek zikretmiştir.¹³¹ Konu ile ilgili başka örnekler de vardır. Ancak iki örnek kâfi gelmektedir.¹³²

4. 2. Haberinin Mahzûf Olması

İnne harfinin haberinin mahzûf şeklinde gelip gelmemesi, mahzûf geldiği takdirde hangi koşul ve şartlarda bunun mümkün olacağı, dil âlimleri arasında ihtilaf konusu olmuştur. Arap dil âleminde “el-Kitab” ismiyle meşhur olan eserin sahibi Sîbeveyhi (öl. 180/796), innerin haberinin mahzûf gelebileceğini söylemiş ve örnek olarak sunmuş olduğu cümlelerde innerin ismi hem marife hem de nekre olduğu halde hazfın olduğu müşahede edilmiştir. Meselâ: “إِنَّ مَالًا - إِنَّ وَلَدًا: أَي إِنَّ لَهُمْ مَالًا - إِنَّ لَهُمْ وَلَدًا” bu örneklerde innerin ismi nekre

¹²⁵ İbn Uşfur, *Şerhu cümel*, 425.

¹²⁶ Udayme, *Dirasatun li üslubi'l-Kur’ân*, 1/523.

¹²⁷ Âl-i İmrân, 3/21.

¹²⁸ Zemaşşerî, *el-Keşşâf*, thk. Âdil Ahmed Abdulmevcud & Ali Muhammed Mua’vvid, 1/540.

¹²⁹ Bk. Ebû Hayyân, Muhammed b. Yusuf, el-Endelûsî, *el-Bahru’l-Muhtû*, thk. Âdil Ahmed Abdulmevcud & Ali Muhammed Mua’vvid, (Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, 1993), 6/429; Ebû’l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed es-Suyûtî, *el-Behcetü’l-Mardiyje*, (Kahire: Daru’s-Selâm, 2000), 52.

¹³⁰ en-Nur, 24/11.

¹³¹ Ebû Hayyân, *el-Bahr*, thk. Âdil Ahmed Abdulmevcud & Ali Muhammed Mua’vvid, 6/400-401; Udayme, *Dirasatun li üslubi'l-Kur’ân*, 1/524.

¹³² Bk. Âl-i İmrân, 3/106; en-Nisâ, 4/78-79.

olarak gelmiş ve haber de mahzup olmuştur. İsmi marife olmasına ise şu örnek verilebilir: "يَقُولُ الرَّجُلُ لِلرَّجُلِ: هَلْ لَكُمْ أَحَدٌ إِنَّ النَّاسَ أَلْبَ عَلَيْكُمْ فَيَقُولُ: إِنَّ زَيْدًا، وَإِنَّ عَمْرًا، أَى إِنَّ لَنَا...". Nitekim Müberred (öl. 286/900) de ismin marife veya nekre olmasının arasında bir farkın olmadığını ifade etmiştir.¹³³ Başka bir örnek de şu hadiste gelmiştir: Muhacirler, Ey Allah'ın Resulü! Gerçekten Ensâr kardeşlerimiz; bize yardımda bulundular, bizi barındırdılar, bize şöyle... iyilikte bulundular, diye söylediler. Allah Resulü da "أَلَسْتُمْ تَعْرِفُونَ ذَلِكَ لَهُمْ" / "size yapılan bu iyilik ve faziletleri onlara mal etmiyor musunuz?" Onlar da evet Ya Resûlullah diye cevap verince; Resûlullah, "فَإِنَّ ذَلِكَ" şeklindeki mübarek sözünü söyledi. Burada da haber mahzuftur. Zira cümle "فَإِنَّ ذَلِكَ مَكْفَأَةٌ مِنْكُمْ لَهُمْ" takdirinde olup, "Gerçekten bu itirafınız onlara bir mükâfattır" anlamında olmaktadır. Diğer taraftan Kûfe ekolu, bu şekildeki haberin mahzup olabilmesi için ismin sadece nekre olarak geldiği durumlarda mümkün olacağını söylemiştir. Aynı ekole bağlı olan Ferrâ ise, bununla birlikte inne ve isminin tekrar edileceği durumlarda olabileceğini ifade etmiştir.¹³⁴

Kur'ân'a bakıldığında da şu âyetlerde innenin haberinin mahzup olduğunu görmek mümkündür.

وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ الْحَرَامَ الَّذِي جَعَلْنَاهُ لِلنَّاسِ سَوَاءَ الْعَاكِفُ فِيهِ وَالْبَادِ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَيَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمَسْجِدِ
بِالْحَادِ بِظُلْمٍ نُذِقُهُ مِنْ عَذَابِ أَلِيمٍ

"İnkâr edenler, insanları Allah yolundan ve -yerli olsun dışarıdan gelmiş olsun bütün insanlar için (ibadet yeri) yaptığımız-Mescid-i Harâm'dan alıkoyanlar ile her kim orada zulmederek haktan sapsarsa ona elem veren bir azap tattırırız".¹³⁵

Yukarıdaki âyette innenin haberi mahzuftur ve mahzup olduğuna dair şartın cevabı olan "نُذِقُهُ مِنْ عَذَابِ أَلِيمٍ" cümlesi delalet etmektedir.¹³⁶ Bu şekildeki görüş Zemaşerî'ye aittir. İbn Âtiye'ye göre ise haber âyette geçen "وَالْبَادِ" kelimesinden hemen sonra hazfedilen "او خسروا" kelimesidir. Ebû Hayyân, bu iki görüşü uzlaştıracak şöyle bir yorum getirmiştir; Zemaşerî, âyetin lafzını dikkate alarak, İbn Âtiye ise âyetin anlamını dikkate alarak haberi takdir etmiştir. Bu nedenle her iki takdir de uygun ve kabul edilebilir takdirdir.¹³⁷ Ancak Kûfe ekoluna göre haber mahzup olmayıp âyette geçen ve üzerindeki "vâv" harfinin zait olarak gelmiş olan "وَيَصُدُّونَ" fiildir.¹³⁸ Bu ise zayıf bir görüştür.¹³⁹ Nitekim Basra ekolu âlimleri, bu şekildeki bir fazlalığı caiz görmezler. *Bahru'l-Muḥîṭ* eserinin müfessiri de bunu "مرغوب عنه / istenmeyen bir şey" şeklindeki ifadesiyle, bunun zayıflığını dile getirmiştir.¹⁴⁰

Yukarıda verilen örnek âyete benzer başka âyetler de vardır. Ancak çalışmanın hacmini de dikkate alarak diğer âyetlerin detayına girmekten kaçındık.¹⁴¹

4. 3. Haberinin Birden Çok Olması

İnne edatına birden çok haberin gelip gelmemesi, dil bilginleri arasında ihtilaf konusu olmuştur. Sîbeveyhi'nin görüşüne göre; inneye birden çok haberin gelmesi caiz değil ve kıyas da bu şekilde olmasını gerektirmektedir. Çünkü inne harfi, fiile olan benzerliğinden

¹³³ Udayme, *Dirasatun li üslubi'l-Kur'ân*, 1/524.

¹³⁴ Udayme, *Dirasatun li üslubi'l-Kur'ân*, 1/524.

¹³⁵ el-Hâcc, 22/25.

¹³⁶ Zemaşerî, *el-Keşşâf*, thk. Âdil Ahmed Abdulmevcud & Ali Muhammed Mua'vvid, 4/185; Muhammed b. Ali b. Muhammed eş-Şevkânî, *Fethu'l-kadîr*, (Beyrut: Dâru'l-Me'ârif, 2007), 960.

¹³⁷ Ebû Hayyân, *el-Bahr*, thk. Âdil Ahmed Abdulmevcud & Ali Muhammed Mua'vvid, 6/336; Şevkânî, *Fethu'l-kadîr*, 960.

¹³⁸ Şevkânî, *Fethu'l-kadîr*, 960; Udayme, *Dirasatun li üslubi'l-Kur'ân*, 1/525.

¹³⁹ Udayme, *Dirasatun li üslubi'l-Kur'ân*, 1/525.

¹⁴⁰ Ebû Hayyân, *el-Bahr*, 336.

¹⁴¹ Bk. Fussilet, 41/41-42; el-Mâide, 5/109; İbrâhîm, 14/3; el-Ahzab, 33/40; Sebe, 34/24.

dolayı amel etmektedir. Hal böyle iken ve fiil iki fâil almayacakken innenin iki haber alması da mümkün olmaması gerekir. Diğer taraftan innenin birden çok haber almasına Arap sözlerinden herhangi bir örnek de duyulmamıştır.¹⁴² Ancak Kur'ân'ın bazı âyetlerinde inneye birden çok haberin gelmiş olma ihtimali vardır. Burada birkaç örnek özerinde durmakta yarar vardır:

اعلموا أَنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهُمْ وَزِينَةٌ وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ كَمَثَلِ غَيْثٍ¹⁴³

“Bilin ki dünya hayatı, bir oyun, bir eğlence, bir gösteriş, aranızda bir övünme, mal ve evlâтта bir çokluk yarışından ibarettir. Tıpkı bir yağmur gibi ki bitirdikleri çiftçileri imrendirir”.

Yukarıdaki âyette gelen “كَمَثَلِ غَيْثٍ” cümlesi, “تَفَاخُرٌ” kelimesine sıfat olabileceği gibi inne edatına da haber olabilmektedir. Benzer bir örnek de şu âyette geçmektedir: ¹⁴⁴ “إِنَّ إِلَهُكُمْ لَوَاحِدٌ رَبٌّ / Kuşkusuz Rabbiniz bir tektir. O, göklerin, yerin ve bunlar arasındakilerin Rabbidir”. Burada geçen “رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ” cümlesi de birden çok haberin gelmesini caiz görenlere göre, innenin ikinci haberi olmaktadır.¹⁴⁵ Başka örnekler de mevcuttur.¹⁴⁶

5. İne Edatında Bulunan Hemzenin Kesreli Gelmesi Muhtemel Durumlar

İne edatının hemzesi şu durumlarda kesre ile okunur:

1) Cümlelerin başında gelince; ¹⁴⁷ “إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ” / Şüphesiz biz Kur'ân'ı kadir gecesinde indirdik.” Âyette; inne cümlelerin başında geldiğinden dolayı kesre ile okunması lazımdır.¹⁴⁸ İkinci örnek ise şu şiirde gelmiştir:

يُخْفِي صَنَائِعَهُ، وَاللَّهُ يُظْهِرُهَا - إِنَّ الْجَمِيلَ إِذَا أَخْفَيْتَهُ ظَهَرَ

Yaptıklarını gizler oysa Allah onu açığa çıkarır.

İyiliği gizlesen de bir gün açığa çıkar.

Bu şiirin son beytinde geçen ve “إِنَّ الْجَمِيلَ” şeklinde başlayan kelam da cümlelerin başı olduğundan inne kesreli olarak gelmiştir.¹⁴⁹

2) Sadru'l-keîâmda yani keîâmın başında gelmeleri gerekli olan ve istiftah/başlangıç harfleri de denilen “ألا”, “واو”, “كلا” ve “أما” gibi harflerden sonra gelince; “ألا إِنَّ إِنْكَارَ الْمُعْرُوفِ لَوْمٌ / Dikkat iyiliği inkâr etmek; gerçekten alçaklıktır, kötüdür.”, “أما إِنَّ الرَّشْوََةَ جَرِيمَةٌ مِنَ الرَّأْشِ وَالْمُرْتَبَى”, “وإني شقي بالنام، ولا ترى شقياً بهم إلا كريم الشمال”, “/ Alçak kimseler yüzünden mutsuz oldum; alçaklar yüzünden ancak iyi ahlak/karakter sahibi mutsuz olur”.¹⁵⁰ Bu üç örnekte geçen harfler keîâmın başında gelmeleri gereken harflerdir ve böyle harflerden sonra gelen inne edatının hemzesi kesreli olarak okunmaktadır.

Kur'ân'a bakıldığında bunların örneklerini görmek mümkündür. Ancak çalışmanın hacmini göz önünde bulundurarak birer örnekle iktifa edilecektir: “ألا إِنَّهُمْ هُمُ الْمُفْسِدُونَ وَلَكِنْ

¹⁴² Udayme, *Dirasatun li üslubi'l-Kur'ân*, 1/526.

¹⁴³ el-Hadîd, 57/20.

¹⁴⁴ es-Saffat, 37/4-5.

¹⁴⁵ Udayme, *Dirasatun li üslubi'l-Kur'ân*, 1/530-531.

¹⁴⁶ Bk. eş-Şuara, 26/15; Yâsîn, 36/1-3; el-Fetih, 48/10; et-Tur, 52/17-18; el-Haşr, 59/17 vd.

¹⁴⁷ el-Kadir, 97/1.

¹⁴⁸ Benzer örnekler için bk. el-Bakara, 2/6, 26, 62, 158, 159, 161, 164, 174, 218; Âl-i İmrân, 3/5, 10, 21, 33 vd.

¹⁴⁹ Suyûtî, *el-Behcetü'l-Mardîyye*, 163-164; Abbâs Hasan, *en-Nahvu'l-vâfi*, 3. Basım, (Mısır: Dâru'l-Me'ârif, 1974), 649.

¹⁵⁰ Hasan, *en-Nahvu'l-vâfi*, 649.

لا/ Biline ki gerçekten bozanlar onların ta kendileridir, ama farkında olmuyorlar"¹⁵¹, "وَإِنَّ مِنْهُمْ لَفَرِيقًا يَلُودُونَ"¹⁵², "Hayır! Onun söylediği bu söz boş laftan ibarettir"¹⁵², "Müşriklerden bir grup, kitapta olmayanı ondan sanasınız diye dillerini eğip bükerler ve Allah tarafından olmadığı halde, "Bu Allah katandandır" derler"¹⁵³. Böylece yukarıda geçen harflerden üçü için Kur'ân'da örnekler mevcut iken "أما" harfi için örneklere rastlanmamıştır.

3) Kendisinden sonra cümlelerin gelmesi gerekli olan "حيث" ve "إِذَا" gibi edatlardan sonra gelince; "أَجَلِسْ حَيْثُ إِنَّ أَحْمَدًا جَالِسٌ" / Ahmet'in oturduğu yerde kesinlikle sen de otur.", "جِئْتُكَ إِذَا إِنَّ عَبْدَ اللَّهِ وَزَيْرٌ" / Sana, Abdullah gerçekten bakan olduğu zaman geldim." Bu iki edat sadece cümle olacak bir kelâma izafe edilirler.¹⁵⁴ Dolayısıyla inne edatının hemzesi kesreli okunması gerekir. Çünkü inne edatı ile gelen kelâm daima cümledir. Ancak Kur'ân'da bu tür örneğe rastlanmamıştır.

4) Sıla olacak cümlelerin başında gelince; çünkü ancak cümle olan kelâm mevsulun silası olabilmektedir. "أَحْتَرِمُ الَّذِي إِنَّهُ عَزِيزُ النَّفْسِ عِنْدِي" / Yanımda değerli/kıymetli olan kişiye saygı duyarım." Mevsul edatları, kendilerine sila isterler. Silanın ise cümleden oluşmuş olması gerekir.¹⁵⁵ Dolayısıyla cümleyi elde etmek için innerin hemzesi kesreli okunması gerekmektedir. Kur'ân'da şu örneği vermek mümkündür "وَأَتَيْنَاهُ مِنَ الْكُنُوزِ مَا إِنَّ مَفَاتِحَهُ لَتَنُوءُ بِالْعُصْبَةِ" / Biz ona öyle hazineler vermiştik ki sadece anahtarlarını bile güçlü kuvvetli bir topluluk zor taşırdı".¹⁵⁶

5) Sıfat olacak cümlelerin başında gelince; yukardaki maddede geçtiği gibi burada da sıfat ancak cümle olan kelâmdan olmaktadır. "أُحِبُّ رَجُلًا إِنَّهُ مُفِيدٌ" / faydalı olan adamı severim." Burada geçen "إِنَّهُ مُفِيدٌ" kısmı, "رَجُلًا" kelimesine sıfat olarak gelmiş ve cümle olması gerekmektedir.¹⁵⁷ Bu şekildeki bir örnek, Kur'ân'da tespit edilmemiştir.

6) Hâl olacak cümlelerin başında gelince; aynı şekilde hâl olacak kelâmın da cümle olması gerekmektedir: "أَجَلُّ الرَّجُلِ إِنَّهُ بَعِيدٌ مِنَ الدَّنَايَا" / Alçaklıktan uzak olmasından adama saygı duyarım".¹⁵⁸ Zât/somut¹⁵⁹ olan bir isme haber olarak gelince; "مُحَمَّدٌ إِنَّهُ فَاضِلٌ" / Muhammed gerçekten faziletlidir", "الشَّجَرَةُ إِنَّهُ مُثْمِرَةٌ" / Ağaç gerçekten meyve verendir".¹⁶⁰ Ancak ayetlerden böyle bir örneğe rastlanmamıştır.

7) Kaseme cevap olacak cümlelerin başında gelince; söz konusu olan kasem cümlesi, ister bu örnekte geldiği gibi "لَعْمُرِكَ إِنَّ الْخَذَرَ لَمَطْلُوبٌ" / Hayatına yemin ederim ki, tedbirli olmak gerekir" isim cümlesi olsun isterse de şu cümlede geldiği gibi "أَحْلَفُ بِاللَّهِ أَنَّ الْعَدْلَ لَمَحْبُوبٌ" / Allah'a yemin ederim ki, adalet (adaletli olan) sevimidir, sevilir" fiil cümlesi olsun fark etmez.

¹⁵¹ el-Bakara, 2/12; ayrıca bk. el-Bakara, 2/13, 214; el-Araf, 7/131; et-Tevbe, 9/99; Yunus, 10/62, 66; Hud, 11/5, 60, 68; en-Nur, 24/64; es-Saffat, 37/151; Fussilet, 41/54; eş-Şura, 42/18, 45, 50; el-Mucadele, 58/18, 19, 22

¹⁵² el-Mü'minün, 23/100; ayrıca bk. eş-Şuara, 26/62; el-Mudessir, 74/16, 45; Abese, 80/11; el-Mutafiffin, 83/7, 15, 18; el-Alak, 96/6

¹⁵³ Âl-i İmrân, 3/78; ayrıca bk. el-Bakara, 2/74, 144, 146, 176; Âl-i İmrân 3/62; en-Nisâ, 4/72, 157; el-Mâide, 5/49; el-Araf, 7/119, 121; el-Enfâl, 8/5; et-Tevbe, 9/49; Yunus, 10/83, 92; Hud, 11/45, 111; er-Ra'd 13/6; el-Hicr, 15/25, 35, 43; en-Nahl, 16/66, 124; Meryem, 19/36; Taha, 20/90, 97; el-Hacc, 22/39, 47, 53, 58 vd.

¹⁵⁴ Suyûtî, *el-Behcetü'l-Mardîyye*, 164.

¹⁵⁵ Suyûtî, *el-Behcetü'l-Mardîyye*, 164; Hasa, *en-Nahvu'l-vâfi*, 649.

¹⁵⁶ el-Kassas, 28/76.

¹⁵⁷ Suyûtî, *el-Behcetü'l-Mardîyye*, 164; Hasan, *en-Nahvu'l-vâfi*, 649.

¹⁵⁸ Suyûtî, *el-Behcetü'l-Mardîyye*, 165; Hasan, *en-Nahvu'l-vâfi*, 649.

¹⁵⁹ Zât/somut isim; duyu organlarımızla hissedebileceğimiz isimdir. Söz konusu olan isim iki çeşittir; özel diye adlandırılan ve çoğunluğu camit isimlerden ve sıfatlardan meydana gelen; devlet, deniz, dağ, şahıs vs. isimlerdir: مدينة، علي، خديجة، مريم، مكة، مدينة gibi isimler. İkinci ise cins isimdir; insan, hayvan, bitki ve maddeye mahsus olarak kullanılan isimlerdir: رجل، طفل، أم، تين gibi isimler (Hasan, *en-Nahvu'l-vâfi*, 26).

¹⁶⁰ Suyûtî, *el-Behcetü'l-Mardîyye*, 164; Hasan, *en-Nahvu'l-vâfi*, 651.

Ancak; bu durumda innenin haberinde, yukarıda sunulan örneklerde de müşahede edildiği üzere lâm harfinin bulunması şarttır. Haberinde lâm harfi gelmediği durumda innedeki hemzenin kesreli gelmesi gerekmemektedir. Fakat bu durumda kasem cümlesi, fiil cümlesi olup, fiil mahzuf olmuş ise yine innenin hemzesi kesreli gelmesi gerekmektedir; “وَاللَّهُ إِنَّ السَّيَاحَةَ / مَفِيدَةٌ / Vallahi seyahat etmek, gezmek faydalıdır.” Burada fiil olan “أَخْلَفُ” mahzuf olmuş, zikredilmemiş ve innenin hemzesi kesreli olarak gelmiştir.¹⁶¹ Kur’ân’da konu ile ilgili örnekler bulunmaktadır: “حَمَّ وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ إِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا” / Hâ-mîm. Aydınlatan kitaba yemin olsun ki, Onu anlayıp düşünesiniz diye Arapça okunan söz kıldık”.¹⁶²

8) İnn ve üzerinde geldiği cümle “kavl” lafzı ile hikâye edilince; çünkü bu durumdaki bir kelâmın cümle olması gerekmektedir: “وَإِنِّي مَعَكُمْ” / ve Allah, ‘sizinle beraberim’ buyurdu”.¹⁶³ “إِنَّ الدِّينَ يُسْرٌ” / قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: / Resulullah, ‘şüphesiz din kolaylıktır’ buyurdu” , “إِنَّ الْمُبَالَغَةَ فِي التَّشْدِيدِ مَدْعَاةٌ لِلنُّفُورِ” / Bilgin kimseler; ‘şiddetli baskı, nefret ettirir’ diyorlar”.¹⁶⁴ Bu örneklerde inne ve üzerinde geldiği cümle kavl ile hikâye edildiğinden dolayı innenin hemzesi kesreli gelmiştir. Ancak kavl’den sonra inne ve cümle gelir fakat kavl ile hikâye edilmezse innenin hemzesi kesreli gelmesi gerekmemektedir: “أَيُّهَا فَاضِلُ الْعَالَمِ، أَخْصَكِ الْقَوْلُ ؛ أَنْتَ فَاضِلٌ ؛ أَيُّ لَأَنَّكَ فَاضِلٌ Ey âlim! Sözü sana özel kılarak; sen faziletlisin”.¹⁶⁵ Burada bulunan inne ve ardından gelen cümle kavlın değil, hazıf olan lâmu carreye mamul olmuşlar. Dolayısıyla kavl ile hikâye olmadığından hemze kesreli gelmemiştir. Yine inne ve ardından gelen cümle “kavl”den sonra gelir. Ancak bu kavl, hikâye anlamında değil, “zann” anlamında ise yine hemzenin kesreli gelmesi gerekmemektedir:

أَتَقُولُ الْمَرَاوِدَ أَنَّ الْجَوَّ بَارِدٌ فِي الْأُسْبُوعِ الْمُقْبِلِ؟ أَيُّ: أَتَنْظُرُ
Gözlemciler, gelecek haftanın soğuk olacağını tahmin/zann ediyorlar mı?¹⁶⁶

Burada görüldüğü gibi kavl, zann anlamında kullanıldığından hemze kesre ile gelmemiştir.

Kur’ân’dan ise şu örnek verilebilir: “قَالَتِ الْمَلَائِكَةُ يَا مَرْيَمُ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَاكِ” / Melekler şöyle demişti: “Ey Meryem! Allah seni seçti, seni tertemiz kıldı ve seni âlemlerdeki kadınlara üstün eyledi”.¹⁶⁷

9) İnn harfi lâm ile talik¹⁶⁸ edilen ef’alu’l-kulub denilen fillerden sonra gelince; “إِعْلَمَ إِنَّهُ / Bil ki o, takva sahibidir.”¹⁶⁹

¹⁶¹ Suyûtî, *el-Behcetü'l-Mardîyye*, 164; Hasan, *en-Nahvu'l-vâfi*, 649-650.

¹⁶² ez-Zuhurî, 43/1-3; ayrıca bk. el-Mâide, 5/35; el-Araf, 7/21; et-Tevbe, 9/56; ed-Duhân, 44/1-3; el-Hakka, 69/38; 69/39, 40; el-Mearic, 70/40.

¹⁶³ el-Mâide, 5/12.

¹⁶⁴ Suyûtî, *el-Behcetü'l-Mardîyye*, 165; Hasan, *en-Nahvu'l-vâfi*, 649.

¹⁶⁵ Suyûtî, *el-Behcetü'l-Mardîyye*, 164; Hasan, *en-Nahvu'l-vâfi*, 650.

¹⁶⁶ Suyûtî, *el-Behcetü'l-Mardîyye*, 165; Hasan, *en-Nahvu'l-vâfi*, 650.

¹⁶⁷ Âl-i İmrân, 3/42; ayrıca bk. el-Bakara, 2/67, 247, 248, 249; Âl-i İmrân, 3/45, 173, 181, 183; el-Mâide, 5/17, 22, 72, 73; el-Araf, /25, 113 vd.

¹⁶⁸ Talik; efalu’l-kulubların lafzen amel etmemesi demektir. Bu şekildeki amelin iptali üç şekilde olmaktadır; efalu’l-kulub ibtida lamından önce geldiğinde: “علمت لزيد منطلقاً”, istifham edatından önce geldiğinde: “علمت أزيد في ”, nefiy edatından önce geldiğinde: “علمت ما زيد منطلقاً” yukarıda verilen üç örnekte de kalp fiili olan “علمت” lafzî olarak amelden düşmüştür, amel etmemiştir. Zira amel etmiş olsaydı, kendinden sonra gelen her iki isim de nasbeli olarak gelip meful olması gerekirdi. Ancak isimler merfu’ olarak gelmişler (Hasan, *en-Nahvu'l-vâfi*, 651).

¹⁶⁹ Suyûtî, *el-Behcetü'l-Mardîyye*, 165; Hasan, *en-Nahvu'l-vâfi*, 650.

Sonuç

"İnne" edatı Kur'ân'da, en fazla zamir ve harflerden soyutlanmış şekilde gelmiştir. Vikaye "nun"u ile beraber geldiğinde ise atf harfi olan "vâv" ve rabita harfi "fâ"dan soyutlanarak gelmiş, zamirle geldiğinde ise söz konusu bu iki harfle birlikte gelmiştir. Gaip zamiriyle gelmesi, diğer zamirlerden daha fazladır. Daha sonra mütekellim zamiri ile muhatap zamiri takip etmekte ve bir yerde de muhataba zamiriyle birlikte yer almaktadır. Söz konusu olan zamirler, mebni isimlerden olup, mahallen mensup olarak 'inne'nin ismidirler. Bu bağlamda şunu söylemek mümkündür: Huruf-i müşebbehe bi'l-fiilden de olan inne edatı, Kur'ân'da bin beş yüz altmış bir yerde yer almak suretiyle en fazla kullanılan edat olmuştur.

Kurrânın ihtilafına neden olan bazı Kur'ân lafızlarının muhtelif vecihleri, tefsir yönünden göz ardı edilemeyecek bir zenginlik ve birikim kaynağı olmuştur. Bu lafızlardan biri de inne edatıdır. İnne'nin telaffuzunda ihtilaf olmuştur; söz konusu olan harf, Kur'ân'da şeddeli geldiği halde kimi Kurrâ, tahfif olarak kıraat etmiş veya bunun tersi olmuştur.

İnne edatının delalet edeceği anlamı, müfessirler tefsirlerinde zikretmişlerdir. Ancak aynı âyette gelen innenin, ne gibi alama delalet edeceği konusunda aralarında bir birlikten söz etmek mümkün değildir. Zira çalışmada örneklerle birlikte açıklandığı gibi, aralarında görüş ayrılığı olduğunu müşahede edilmiştir. Söz konusu olan görüş ayrılıklarının nedenini; dil, i'rab, belagat ve üslup ile maksada göre anlam verebilme yeteneklerine bağlı olduğunu söylenebildiği gibi, esbab-i nüzula, nasih-mensuha bağlamak da mümkündür. Kur'ân'da gelen inne edatının ifa edeceği anlamlar, tüm müfessirlerin genel görüşlerine dayanarak; te'kid, ta'lîl ve "نعم / neam/evet" anlamında olmak üzere üç anlamından söz etmek mümkündür. Bunlardan te'kid asıl anlamı olduğu ve Kur'ân'da en fazla bu anlamda kullanıldığı görülmüştür. Zira müfessirlerin ekseriyeti, ta'lîl kısmını da te'kid kısmına dâhil etmişlerdir.

İnne edatının haberinin mahzuf şeklinde gelip gelmemesi, mahzuf geldiği takdirde hangi durum ve şartlarda bunun mümkün olacağı, dil âlimleri arasında ihtilaf konusu olmuştur. Arap dil âleminde "el-Kitab" ismiyle meşhur olan eserin sahibi Sîbeveyhi, innenin haberinin mahzuf gelebileceğini söylemiştir. Nitekim örnek olarak sunmuş olduğu cümlelerde innenin ismi hem marife hem de nekre olduğu halde hafzedildiği müşahede edilmiştir.

Kaynakça

- Akdemir, Hasan. *Belâgat Terimleri Ansiklopedisi*. İzmir: Nil Yayınları. ts.
- Dinçer, Ferit. *el-Keşşaf'ta Sarf Vezinlerinin Farklılıkları ve Anlam Üzerindeki Etkisi*. Malatya: İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019.
- Ebû Hayyân, Muhammed b. Yusuf, el-Endelûsî. *el-Baḥru'l-muḥîṭ*. thk. Âdil Ahmed Abdulmevcud & Ali Muhammed Mu'avid. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1413/1993.
- Ebû Ubeyde, Ma'mer b. el-Müsennâ et-Teymî el-Mısırî. *Mecazu'l-Kur'ân*. thk. Muhammed Fuad Sezgin. 2 Cilt. Kahire: Mektebetü'l-Hanci, 1381.
- Ezherî, Muhammed b. Ahmed. *Me'âni'l-kıraat*. thk. İyd Mustafa Derviş & Avd b. Hamd el-Kavzî. 3 Cilt. Riyâd: y.y., 1991.
- Ferrâ, Ebû Zekerıyyâ Yahyâ b. Ziyâd b. Abdillâh el-Absî. *Me'âni'l-Kur'ân*. 6 Cilt. Beyrut: Âlemu'l-Kütüb, 1984.
- Hasan, Abbâs. *en-Naḥv'ul-vâfi*. Mısır: Dâru'l-Me'ârif, 3. Baskı, 1974.

- Hâşimî, Ahmed. *Cevâhiru'l-belâğa fi'l-ma'ânî ve'l-beyân ve'l-bedî'*. Kâhire: Matba'atü medreseti vâlideti Abbâs Pâşa el-Evvel, 1905.
- Hilâlî, Hâdî Atiyye Matar. *el-Ḥurufu'l-'Amile fi'l-Ḳur'ân-i-l kerîm*. Beyrut: 'Âlemu'l-Kütüb, 1986.
- İbn Hâleveyh, Ebû Abdullah el-Huseyin b. Ahmed b. Hamdan. *el-Ḥücce fi'l-ḳraati's-seb'a*. thk. Abdul'all Sâlim el-Mükrrem. Beyrut: Dâru'ş-Şürük, 1979.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdullah Cemaluddin el-Ensârî. *Şerhu şuzûru'z-zeheb fi ma'rifeti kelâmî'l-'Arab*. Beyrut: el-Mektebetü'l-'Asriyye, 2006.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdullah Cemaluddin el-Ensârî, *Ḳaṭru'n-nedâ ve bellu'ş-şedâ*, Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-'İlmiyye, 4. Basım, 2004.
- İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim ed-Dîneverî. *Müşkil'ul-Ḳur'ân*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2010.
- İbn Manzûr, Ebû'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî. *Lisânu'l-'Arap*, Kahire: Dâru'l-Me'ârif, 1119.
- İbn Ufur, Ebû'l-Hasen Alî b. Mü'min b. Muhammed b. Alî el-Hadramî el-İşbîlî. *Şerhu cümeli'z-Zeccâcî*. 3 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-'İlmiyye, 1998.
- İbn Zencele, Ebû Zûr'a Abdurrahman b. Muhammed. *Ḥüccetu'l-ḳıraat*. thk. Saîd el-Efğanî). Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1997.
- Karaman, Hayrettin vd.. *Kur'ân Yolu Meâli*. 5 Cilt. Ankara: y.y., 2013.
- Kastamonî, Yahyâ Hilmî b. Hüseyin. *Mişbâhu'l-iḥvân li-taḥariyyati'l-Ḳur'ân*. İstanbul: Mahmutbey Matba'ası, 1904.
- Kazvînî, Ebû'l-Meâlî Celâlüddîn el-Hatîb Muhammed b. Abdirrahmân b. Ömer b. Ahmed eş-Şâfiî, *el-İdâh fi 'ulûmi'l-belâğa*. Beyrut: y.y. 1993.
- Mâlekî, Ahmed b. Abdinnur. *Raşfu'l-mebânî fi şerhi ḥurûfi'l-me'ânî*. thk. Muhyiddin Ramazan. 2 Cilt. Dimaşk: Dâru'l-Kalem, 2002.
- Mekkî, Ebû Muhammed b. Ebî Tâlib Hammûş b. Muhammed el-Kaysî. *el-Keşf 'an vüçühi'l-ḳıraat*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1997.
- Nehâs, Ahmed b. Muhammed. *Me'âni'l-Ḳur'ân*. thk. Muhammed Ali Sâbûnî. 6 Cilt. Riyad: Cami'atü Ümmül Kurrâ, 1408/1988.
- Râzî, Ebû Abdillâh Fahrüddîn Muhammed b. Ömer. *et-Tefsîru'l kebîr/Mefâtîhu'l-gayb*. 32 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikir, 1420.
- Süyûtî, Ebû'l-Fazl Celâlüddîn 'Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed. *el-Behcetü'l-mardîyye*. Kahire: Dâru's-Selâm, 2000.
- Şevkânî, Muhammed b. Ali b. Muhammed, *Fethu'l-ḳadîr*. Beyrut: Dâru'l-Me'ârif, 2007.
- Udayme, Muhammed Abdu'l-Halîk. *Dirasatun li üslubi'l-Ḳur'ân-il kerîm*. 11 Cilt. Kahire: Dâru'l-Hâdîs, 1972.
- Zeccâc, Ebû İshâk İbrâhîm b. es-Serî b. Sehl el-Bağdâdî. *Me'âni'l-Ḳur'ân ve i'rabüh*. thk. Abdulcelîl Abduh Şelebî. 5 Cilt. Beyrut: 'Âlemu'l-Kütüb. 1988.
- Zemahşerî, Ebû'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer. *Tefsîru'l-keşşâf 'an Ḥakâiki gavâmüdi't-tenzîl ve 'uyûni'l-eḳâvîli fi vucûhi't-te'vîl*. thk. Âdil Ahmed Abdulmevcud & Ali Muhammed Mua'vvid. 6 Cilt. Riyad: Dâru'l-Âbikân, 1998.